

УДК 711.4-16:614.7

МІСТОБУДІВНІ ТА САНІТАРНО-ГІГІЄНІЧНІ АСПЕКТИ ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кіреєва І.С.¹, Махнюк В.М.¹, Лопотюк М.О.², Муха В.Г.²

¹ДУ «Інститут гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзєєва НАМН України», м. Київ;

²Український державний НДІ проектування міст «Діпромiсто» ім. Ю.М. Білокопя, м. Київ

Вступ. Найбільш оптимальним принципом управління просторовим розвитком території (районів та окремих населених пунктів) є ієрархічний підхід, який передбачає розробку в певній послідовності містобудівної документації на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях [1].

Відродження незалежності України принципово змінило пріоритети у плануванні просторового розвитку нашої держави і створило необхідні передумови для розробки національної стратегії планування на загальнодержавному рівні, що полягало, в першу чергу, в реалізації Генеральної схеми планування території України, затвердженої у 2001 р. як Закон України [1].

Мета Генеральної схеми – забезпечення планувальної основи для раціонального використання території України, створення та підтримання повноцінного життєвого середовища, охорони довкілля та здоров'я населення, охорони пам'яток історії та культури, а також визначення державних пріоритетів розвитку систем розселення, виробничої, соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури.

Регіональний рівень містобудівної документації з урахуванням загальнодержавних пріоритетів вирішує питання територіального розвитку окремих регіонів (АР Крим, областей, адміністративних районів).

Містобудування все більше поширюється на вирішення проблем регіонів [2]. Ці проблеми, перш за все, стосуються організації територій в умовах урбанізації, зростаючої екологічної кризи, соціальних, політичних та економічних перетворень в Україні. Територія областей є основним видом регіонального планування, спрямованого на регулювання їх розвитку та найбільш раціонального використання території з урахуванням місцевих і державних інтересів.

Мета роботи – дати санітарно-гігієнічну оцінку проектних рішень схеми планування території Дніпропетровської області, визначити найбільш складні містобудівні та санітарно-гігієнічні проблеми області, обґрунтувати пропозиції щодо їх вирішення.

Методи дослідження – експертно-аналітичні.

Результати роботи з їх аналізом. Схема планування території Дніпропетровської області (далі – Схема) розроблена інститутом «Діпромiсто» на період до 2031 р. [3]. Схема визначає стратегію розвитку області та шляхи її реалізації з урахуванням і конкретизацією рішень Генсхеми планування території України, у сфері вдосконалення системи розселення, визначення територій, розвиток яких потребує державної підтримки, розвитку національної екологічної мережі, інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури, розробки раціональної планувальної організації території області, в частині забезпечення оптимальних умов проживання населення, раціонального використання природних ресурсів, розвитку галузей господарського комплексу, охорони навколишнього середовища тощо.

Дніпропетровська область, розташована в Центральній частині України, займає територію площею 3192,3 тис. га (5,3% від території України), має 23 адміністративні райони та 13 міст обласного підпорядкування. Населення області на 01.01.2007 р. складало 3422,9 тис. осіб (7% від населення України), в тому числі міського населення – 2856,3 тис. осіб (83,4% проти 68,0% по Україні), сільського населення – 566,6 тис. осіб; щільність населення – 110 осіб на 1 км². За реалістичним прогнозом, що враховує тенденції народжуваності, смертності та міграції населення, його чисельність на початок 2031 р. становитиме 2899,9 тис. осіб, в тому

числі міського населення – 2496,5 тис. осіб (86,09%), сільського населення – 403,4 тис. осіб.

Дніпропетровська область є важливим індустріальним регіоном України.

В області створена потужна енергетична база, яка виробляє 33 млрд. кВт/год. на рік та потужний гірничо-металургійний комплекс, відкрито і розвідано більше 300 родовищ і ділянок корисних копалин, видобувається більше 50% загальнодержавного об'єму корисних копалин (зокрема, залізних, марганцевих, титанових руд, вугілля, мінеральних пігментів, вогнетривких глин тощо). Пріоритетними галузями промисловості є виробництво залізних руд і неагломерованих концентратів (81,1% відповідного виробництва в Україні), виробництво марганцевих руд і концентратів (100%), готового прокату чорних металів (30,2%), труб з чорних металів (63,3%), азотних мінеральних і хімічних добрив (14,0%), тракторів для сільського і лісового господарства (11,9%), цементу (15,1%); в міжнародному поділі праці – продукція авіакосмічної промисловості та металургії. На долю сільського господарства області припадає 6,3% обсягу сільськогосподарського виробництва країни, що визначає її друге місце серед інших областей (після Київської).

Доформована структура економіки області зі значним перевалюванням промисловості (у економіці 48,8% проти 24,8% по Україні) та акцентом на видобуванні і переробці мінеральної сировини, незначною частиною третинних і четвертинних секторів економічної діяльності, недостатнім зростанням частки невиробничої сфери, істотні відміни рівня розвитку та структури господарства внутрішньообласних районів та інші чинники обумовлюють недосконалість сучасної структури господарства області та існування численних соціально-економічних проблем. Найбільш значимими з цих проблем є: неперспективна структура господарства, низька ефективність виробництва, обумовлена недосконалістю технологій, технічною застарілістю та значною зношеністю основних засобів виробництва, складна екологічна ситуація (область займає друге місце в країні за обсягами надходження шкідливих

речовин і відходів у довкілля), невисокий рівень якості життя населення.

Необхідність вирішення даних проблем і стратегічних завдань по модернізації регіонформуючих галузей визначили пріоритетні напрями розвитку господарства області: комплексне оновлення виробництва на сучасній науково-технічній основі, створення сучасної виробничої, транспортної та фінансової інфраструктури, посилення соціальної спрямованості економічного зростання та трансформаційних процесів в регіоні, зменшення існуючих територіальних диспропорцій у рівні соціально-економічного розвитку області.

За наданим у Схемі прогнозом розвитку структури господарства область у перспективі має зберігати статус значного високоіндустріального регіону, спеціалізованого, з одного боку, на високопродуктивному і маловідходному функціонуванні комплексу виробництв по переробці мінеральної сировини, з іншого, – на розвитку інноваційноорієнтованих галузей п'ятого та шостого технологічних укладів як традиційних для області, так і принципово нових, а також забезпечити поступове зростання невиробничої сфери (частка зайнятих в якій зросте з 48,5% до 50,6%). Умовою ефективного розвитку сільського господарства буде його технічне переозброєння та освоєння передових технологій, посилення інноваційної активності на підприємства харчової промисловості. Нової якості повинен набути транспорт і зв'язок, частка зайнятих в яких зросте з 6,1% до 8,1%. В області будуть активно формуватися нові функції – фінансово-економічного центру країни, а також статус важливого науково-освітнього і інноваційного центру міжрегіонального значення.

На підставі аналізу сучасних тенденцій та передумов розвитку господарського комплексу області визначено найбільш ймовірні варіанти розвитку: інерційний (песимістичний), інноваційний (оптимальний) та проміжний.

За інерційним варіантом передбачається збереження нинішнього стану виробництва з повільними процесами реформування, спрямованого на поглиблення ринкових перетворень, та структурних трансформацій промислового виробництва, що обу-

мовлено незначною фінансовою підтримкою за рахунок державних замовлень та інвестицій. Інноваційний (оптимальний) варіант розвитку господарства пов'язаний з його всебічною модернізацією, структурною трансформацією промисловості, сільського господарства, транспорту, зв'язку тощо та їх інтеграцію з інноваційним та науково-освітнім комплексом регіону. Цей варіант орієнтований на ефективне використання потужностей промисловості і, насамперед, машинобудування з перспективним розвитком галузей, що мають інноваційний та конкурентний потенціал (ракетно-космічна, радіоелектронна, верстатобудівна, а також важке машинобудування металургійного, гірничорудного, енергетичного, транспортного обладнання). Передбачається збільшення обсягів промислового виробництва, спеціалізованого на середньо- і високотехнологічних галузях, на період до 2031 р. щонайменше у 3-3,5 рази. Певне зростання передбачається частки легкої промисловості та електроенергетики. Знизиться питома вага металургії, хімічної та добувної промисловості, виробництва коксу, виробництва будматеріалів. Окремі завдання інноваційної перебудови можна виконувати вже сьогодні на базі існуючих підприємств: ДКБ «Південне», ДП «ВО Південний машинобудівний завод ім. О.М. Макарова», ВАТ «Дніпропетровський тепловозремонтний завод», ВАТ «ДМЗ ім. Петровського», ДП «НВК «Електро-вобудування», ДХК «Дніпропетровський машинобудівний завод», Павлоградський хімічний завод та інших.

Існуюча в області транспортна система має досить потужну інфраструктуру і розвинену мережу автомобільних магістралей (протяжність доріг з твердим покриттям – 9173,7 км або 99,9%, протяжність доріг державного значення – 936,0 км або 10,2% всієї їх довжини; щільність мережі автодоріг – 273 км/тис. км²) і залізниць (довжина мережі – 17% від загальноукраїнської, щільність мережі – 48 км/тис. км²).

Для освоєння очікуваних об'ємів вантажних і пасажирських перевезень на найближчу перспективу існуючого потенціалу транспортного комплексу достатньо при здійсненні його модернізації. Однією з найгостріших проблем для всіх видів транспор-

ту є високий рівень амортизації виробничих фондів, перш за все рухомого складу, невідповідність його технічного рівня сучасним вимогам.

Схемою запропоновано комплекс заходів з модернізації інфраструктури транспортно-комплексу. З метою інтеграції мережі залізниць у міжнародну транспортну систему передбачено здійснити модернізацію залізничного комплексу, особливо залізничних коридорів Європа – Азія (Фастів – Знам'янка, Дніпропетровськ – Донецьк – Красна Могила), ЧЕС (Рені – Одеса – Помічна – Знам'янка – Дніпропетровськ – Ясинувата – Квашине), ЧЕС (Харків – Синельникове – Джанкой – Севастополь), реконструкцію залізничних станцій (Дніпропетровськ-Південний – Павлоград-1 – Кривий Ріг – П'ятихатки – Апостолово), сумісного залізнично-автомобільного мосту через р. Дніпро в Дніпропетровську.

Пропозиції щодо удосконалення і розвитку мережі автомобільних доріг з доведенням їх до європейського рівня стосуються будівництва нового автомобільного транспортного коридору Європа – Азія (Косини – Ів.Франківськ – Тернопіль – Вінниця – Кіровоград – Донецьк – Ізварине) з інтенсивністю руху до 30 тис. автомобілів на добу та розміщенням комплексів автосервісу різного рівня, будівництва Південного та Північного обходів м. Дніпропетровська, Південного обходу м. Кривого Рога, Південного обходу м. Павлограда, західної ділянки обхідної автодороги м. Новомосковська. На перспективу щільність автодоріг з твердим покриттям передбачається на рівні 303 км/тис. км².

На розрахунковий період передбачається збільшення загального рівня автомобілізації – до 303,0 од./1000 мешканців (проти існуючого 168,0 од./1000 мешканців), в тому числі за легковими автомобілями – 247,0 од./1000 мешканців (проти існуючої – 138,0 од./1000 мешканців). Схемою передбачено: будівництво нових автостанцій (Дніпропетровськ-4, Дніпродзержинськ, Першортравенськ, Зеленодольськ та ін.), розширення мережі приміських, міжміських та відкриття міжнародних (Росія, Польща, Чехія) автобусних маршрутів, оновлення транспортних засобів з переведенням на альтернативне па-

ливо, будівництво газонаповнювальних станцій, розвиток мережі автосервісу.

Розвиток авіатранспорту в області передбачає подальше розгалуження повітряних ліній, проведення заходів щодо модернізації і реконструкції існуючих аеропортів (міжнародного аеропорту Дніпропетровськ, аеропорту місцевого значення Кривий Ріг), оновлення парку повітряних суден.

Сільське господарство – друга за обсягом галузь матеріального виробництва області, продукція якого становить 6,3% від загального обсягу її по Україні. Надмірна розораність земель, нераціональна водогосподарська політика, розвиток добувної і переробної промисловості, з масштабним накопиченням промислових відходів обумовили інтенсивне ураження ґрунтового покриву області, а зміна структури посівних площ на користь технічних культур, зокрема соняшника (займає до 27% ріллі області), негативно впливає на родючість ґрунтів.

Системна криза має місце і в тваринництві, відбувається скорочення кількості худоби і птиці (з 1995 р. по 2006 р. поголів'я великої рогатої худоби скоротилося майже в 5 разів, виробництво свинини в 1,4 рази). Досягнутий рівень споживання сільгосппродуктів на душу населення не відповідає науковим нормам, що обумовлено недостатнім рівнем виробництва сільгосппродукції в рік на 1 жителя області.

Схемою передбачено, що тваринництво буде керуватися соціально-економічними пріоритетами для вирішення проблеми забезпечення нормативної кількості білків і вітамінів у раціоні харчування населення. Передбачено розвиток спеціалізованих фермерських господарств у тваринництві, що спроможні суттєво покращити баланси м'яса, молока і яєць. Передбачається що птахівництво дасть на ринок 40 кг, свинарство – 40 кг і велика рогата худоба – 10 кг, загалом 90 кг м'яса на душу населення.

За Схемою передбачено формування на території області конкурентноспроможної оздоровчо-рекреаційної та туристичної індустрії як однієї з пріоритетних галузей економіки регіону.

Сприятливі кліматичні умови, водні об'єкти, джерела мінвод та лікувальних грязей сприяють розвитку рекреаційного госпо-

дарства різного напрямку. В області зосереджено 10 родовищ мінвод із затвердженими балансовими запасами 2,4 тис. м³/добу, з них 9 розробляються, відсоток використання – 46%. Найбільші родовища – Губинихське, Солоний Лиман, Новотроїцьке з балансовими запасами відповідно 630, 350 і 330 м³/добу; є родовища радонових (Криворізьке) і кременистих (Знаменівське) вод. Запаси лікувальних мулових грязей Солониманського родовища (Новомосковський район) становлять 24,7 тис.м³. Порогова рекреаційна ємність області, визначена на базі природно-ресурсного потенціалу, становить 631,0 тис.чоловік/рік, порогова ємність оздоровчо-лікувальних ресурсів: мінеральної води – 4,5 тис. місць, мулових грязей – 11,9 тис. чоловік/рік. Схемою визначена необхідність розробки спеціалізованих проектів зон санітарної охорони родовищ мінвод та мулових грязей.

Сучасна ємність оздоровчо-рекреаційних закладів області становить 32,06 тис. місць, в тому числі 5,3 тис. місць в оздоровчих закладах – санаторіях-профілакторіях, протитуберкульозних, пульмонологічних, кардіоревматологічних та неврологічних санаторіях. У складі рекреаційних закладів області налічується близько 40 дитячих оздоровчих таборів загальною ємністю 10,3 тис. місць.

На кінець розрахункового строку ємність оздоровчо-рекреаційних закладів області складе 96,7 тис. місць, в тому числі 10,4 тис. місць в оздоровчих закладах і 86,3 тис. місць – в рекреаційних. Найбільша частка оздоровчо-рекреаційних закладів зосередиться в Новомосковському районі (19,6%), Верхньодніпровському і Петриківському районах (по 12,2%), Покровському районі (7,2%), Царичанському районі (6,5%). Чисельність працюючих в оздоровчо-рекреаційних закладах збільшиться з 8,0 тис. до 22,5 тис. осіб на розрахунковий строк.

В області діє понад 240 суб'єктів туристичної діяльності. Туристично привабливими є центр народного мистецтва «Петриківка», скіфські кургани IV ст. до н.с., місця розташування козацьких січей, місця боїв козацьких військ під Жовтими Водами, історичний музей ім. Д. Яворницького (м. Дніпропетровськ), фортеці XVII-XVIII

століть (Новобогородицька, м. Дніпропетровськ; Кодак, Дніпропетровський район) та інші.

У Схемі надано посилання на розроблену і затверджену сесією обласної ради в 2006 р. "Програму формування національної екомережі Дніпропетровської області на 2000-2015 рр.", відповідно до якої передбачено збільшити площу заповідності до 8,0% від загальної території області (проти нинішньої площі 1,1%).

Для визначення пріоритетних напрямків розвитку господарського комплексу адміністративних одиниць області у Схемі здійснено аналіз соціально-економічного та містобудівного розвитку окремих територіальних таксонів за показниками, що враховують потенціал розвитку окремих таксонів (зручність транспортно-географічного положення, забезпеченість природно-ресурсним потенціалом, рівень розвитку транспортної мережі, трудовий потенціал) та рівень економічного, соціального, екологічного та містобудівного розвитку.

За комплексним аналізом потенціалу і рівня соціально-економічного розвитку окремих таксонів області виділено такі їх типи: 1-й тип – таксони з високим показником потенціалу та високим рівнем соціально-економічного та містобудівного розвитку (міста Дніпропетровськ та Дніпродзержинськ, Криворізький та Новомосковський райони); 2-й тип – таксони з середнім показником потенціалу та високим рівнем соціально-економічного та містобудівного розвитку (Нікопольський та Павлоградський райони); 3-й тип – таксони з високим показником потенціалу та середнім рівнем соціально-економічного та містобудівного розвитку (Дніпропетровський район); 4-й тип – таксони з середнім показником потенціалу та середнім рівнем соціально-економічного та містобудівного розвитку (Васильківський, Криничанський та Синельниківський райони); 5-й тип – таксони з низьким показником потенціалу та середнім рівнем соціально-економічного та містобудівного розвитку (Верхньодніпровський, Межівський, Петрівський, П'ятихатський, Софіївський та Широківський райони); 6-й тип – таксони з низьким показником потенціалу та низьким рівнем соціально-економічного та містобудівного

розвитку (Апостолівський, Магдалинський, Петропавлівський, Покровський, Солонянський, Томаківський, Царичанський та Юр'ївський райони). Для кожного типу таксонів характерний свій комплекс соціально-економічних та містобудівних проблем, вирішення яких буде обґрунтоване на наступному етапі виконання.

Високий рівень індустріалізації з переважанням галузей важкої промисловості, видобування та переробки мінеральної сировини зумовили значне погіршення стану довкілля – забруднення атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, накопичення у великій кількості шкідливих, в тому числі високотоксичних, відходів виробництва.

Загальний обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферу в 2007 р. по області становив 1324,764 тис.т, в тому числі від стаціонарних джерел (733 підприємства) – 1119,051 тис.т, від пересувних джерел – 205,713 тис.т, з них від автомобільного транспорту – 183,093 тис.т; викиди на 1 км² території становили 41,529 т, а на 1 особу – 0,388 т.

При цьому викиди підприємств гірничо-металургійної промисловості в атмосферу становили 801,241 тис.т (71,6%), в тому числі ВАТ «Арселор Міттал Кривий Ріг» – 419,552 тис.т, ВАТ «ПівдГЗК» – 157,553 тис.т, ВАТ «Півн ГЗК» – 18,588 тис.т, ВАТ «ЦГЗК» – 4,232 тис.т, ВАТ «Дніпропетровський метзавод ім. Петровського» – 22,004 тис.т, ВАТ «Дніпровський меткомбінат ім.Дзержинського» – 114,910 тис.т, Нікопольський завод феросплавів – 29,665 тис.т, ВАТ «Орджонікідзевський ГЗК» – 12,277 тис.т, ВАТ «Дніпрококс» – 1,436 тис.т, ВАТ «Баглійкокс» – 1,212 тис.т, ВАТ «Дніпродзержинський коксохімзавод» – 1,249 тис.т, ВАТ «Нижньодніпровський трубопрокатний завод» – 12,755 тис.т; викиди підприємств енергетики – 220,453 тис.т (19,7%), в тому числі Криворізької ТЕС – 142,580 тис.т, Придніпровської ТЕС – 73,075 тис.т; викиди підприємств вугільної галузі – 57,072 тис.т (5,1%); підприємств будівельного комплексу – 6,714 тис.т (0,6%), підприємств хімічної та нафтохімічної промисловості – 1,119 тис.т (0,1%).

За територіальним розподілом річні викиди забруднюючих речовин від стаціона-

рних (та пересувних) джерел становили: Дніпропетровськ – 122,8 (57,7) тис.т, Кривий Ріг – 608,5 (41,4) тис.т, Дніпродзержинськ – 120,7 (12,1) тис.т, Нікополь – 32,2 (5,7) тис.т, Орджонікідзе – 12,4 (2,3) тис.т, Павлоград – 18,8 (6,7) тис.т, Тернівка – 29,7 (1,1) тис.т, Першотравенськ – 12,2 (1,1) тис.т, Апостолівський район – 142,7 (2,6) тис.т, Криворізький район – 6,7 (2,2) тис.т, інші адмінтериторії – 1,0 тис.т і менше.

За даними стаціонарних постів гідрометслужби середньорічні концентрації забруднюючих речовин становили в м. Дніпропетровську: пилу – 1,3 ГДК, формальдегіду – 3,0 ГДК, аміаку – 1,0 ГДК, бенз/а/пірену – 1,3 ГДК, фенолу – 1,0 ГДК, діоксиду азоту – 0,85 ГДК, оксиду азоту – 0,7 ГДК, оксиду вуглецю – 0,7 ГДК; в м. Кривому Розі: пилу – 2,7 ГДК, формальдегіду – 3,3 ГДК, оксиду вуглецю – 1,0 ГДК, бенз/а/пірену – 0,7 ГДК, фенолу – 0,7 ГДК, діоксиду азоту – 0,55 ГДК, аміаку – 0,5 ГДК, оксиду азоту – 0,3 ГДК, діоксиду сірки – 0,22 ГДК; в м. Дніпродзержинську: пилу – 1,3 ГДК, формальдегіду – 6,3 ГДК, фенолу – 2,0 ГДК, діоксиду азоту – 0,77 ГДК, оксиду вуглецю – 0,7 ГДК, бенз/а/пірену – 0,6 ГДК, оксиду азоту – 0,5 ГДК. Наведені дані свідчать про тривалий наднормативний рівень забруднення найбільших промислових міст формальдегідом (3,0-6,3 ГДК), пилом (1,3-2,7 ГДК), фенолом (до 1,0-2,0 ГДК), бенз/а/піреном (до 1,3 ГДК), що оцінюється за більшістю речовин як слабке і помірне забруднення, а за формальдегідом як помірне і небезпечне забруднення відповідно до ДСП-201-97 [4].

З метою покращення стану атмосферного повітря Схемою пропонується: підвищення ефективності роботи пилогазоочисного устаткування, вдосконалення контролю за дотриманням технологічних нормативів викидів на підприємствах, вдосконалення транспортних розв'язок в містах, перехід на екологічно чисті види палива, розвиток системи спостережень за станом атмосферного повітря, виконання загальнодержавних і регіональних програм з охорони довкілля.

Водні ресурси області становлять 52,8 млрд.м³, в тому числі місцевий стік – 0,826 млрд.м³, запаси підземних вод – 0,381 млрд.м³.

Протяжність прибережних захисних смуг водних об'єктів в межах області – 33,4 тис.км, загальна їх площа – 90,2 тис.га, закріплено на місцевості за проектами 11,2 тис.га з довжиною зовнішньої межі – 1,85 тис.км.

Більшість річок області піддаються надмірному антропогенному навантаженню, що перевищує їх здатність до самоочищення.

У 2007 р. за даними 2-ТП (водгосп) обсяг скиду стічних вод, що пройшли очистки на 23 підприємствах комунального господарства, склав 359,5 млн.м³ (88% стоків не відповідають технологічним і екологічним вимогам до якості очистки). Значна кількість забруднюючих речовин надходить у водойми з поверхневим стоком з території населених пунктів та з дренажними водами зрошувальних систем, забрудненими пестицидами.

Основними забруднювачами водних об'єктів басейну р. Дніпра є промисловість, скид від якої в 2007 р. склав 790,9 млн.м³ (62%), комунальне господарство – 359,5 млн.м³ (28%), сільське господарство – 123,4 млн.м³ (9,6%), інші галузі – 1,6 млн.м³ (менше 1%). Найбільшими джерелами скиду стоків є ВАТ «Дніпровський меткомбінат» (Дніпродзержинськ), ВАТ «Дніпропетровський мет завод ім. Петровського», ВАТ «Арселор Міттал Кривий Ріг», МКВП «Дніпроводоканал», ВАТ «Павлоградвугілля», КП «Кривбасводоканал» та інші. Найбільш поширеними забруднювачами вод басейну середнього Дніпра є нафтопродукти, інтенсивність забруднення вод якими оцінюється від помірно до дуже забруднених. За сукупною дією токсикантів найбільш забрудненими є води в гирлі р. Самари (в місцях впливу шахтних вод та стоків Придніпровської ТЕС), а також на правобережжі Дніпровського водосховища (в зонах впливу промислових агломерацій і мегаполісу).

Від стану поверхневих водойм, що є джерелами водопостачання, залежить якість питної води. За дослідженнями санепідслужби (11,5 тис.проб) у 2007 р. виявлені відхилення від нормативів [5] за бактеріологічними показниками у 1,7% проб питної водопровідної води. Найбільші показники наднормативних проб зареєстровано в Широківському (до 40,9%), Новомосковському (до

7,4%), Межівському (до 5,8%), Криворізькому (до 4,4%) районах.

У несприятливій ситуації знаходиться ряд підземних водозаборів, де мінералізація вод досягає 1,6-2,2 г/дм³. Виснаження підземних вод має місце в районі групи шахт Західного Донбасу (виведено з ладу Самарський водозабір), а також в зоні впливу гірничих робіт Орджонікідзевського і Марганецького ГЗК, де дренуються водоносні горизонти на глибині 40-75 м.

Схемою передбачено заходи, спрямовані на припинення скиду забруднених стоків у водойми і підземні водні горизонти, приведення в належний робочий стан очисних споруд, впорядкування відведення стічних вод з території населених пунктів, господарських об'єктів, сільгоспугідь, дотримання технологічних норм споживання води через систему дозволів на спеціальне використання водних ресурсів, встановлення прибережних захисних смуг уздовж річок та інших водойм та винесення їх в природу і облаштування. Питання оздоровлення водних басейнів (у першу чергу, Дніпра, Саксагані, Інгульця) необхідно вирішувати впровадженням системи очисних споруд комунального і виробничого призначення, модернізацією технологічних процесів очистки та контролю їх ефективності.

Важливою і актуальною проблемою є поводження з відходами. На цей час в області накопичено 8,74 млрд.т промвідходів. У 2007 р. на підприємствах області утворено понад 266 млн.т промвідходів, близько 35% з них утилізовано, решта (173 млн.т) поповнила накопичувачі відходів.

Згідно зі Схемою кількість утворених промвідходів, кількість неутилізованих промвідходів та кількість промвідходів, що розміщено (зберігається) на підприємствах на кінець року за класами небезпеки станом на 2007 р. відповідно становила: I класу небезпеки – 53,86 т, 0,64 т та 402,67 т; II класу небезпеки – 374967,49 т, 488,33 т та 173469,63 т; III класу небезпеки – 673715,87 т, 22626,33 т та 10334064,73 т; IV класу небезпеки – 265122622,40 т, 173002542,7 т та 8730494460,45 т. Кількість промвідходів I-III класів небезпеки, що утворилася в 2007 р. (та розміщена на кінець року), становила: загалом по області – 403,1524 тис.т (946,302

тис.т), в тому числі в найбільших обсягах: в Нікополі – 216,616 тис.т (154,611 тис.т), Дніпродзержинську – 114,193 тис.т (252,795 тис.т), Кривому Розі – 41,423 тис.т (258,325 тис.т), Дніпропетровську – 28,397 тис.т (106,532 тис.т), Новомосковську – 0,257 тис.т (172,809 тис.т).

За обсягами утворення і розміщення відходів найбільший вплив на довкілля створюють гірничовидобувні підприємства, зокрема ГЗК Кривбасу. У 2007 р. утворилося 234 млн.т відходів видобування і збагачення залізних руд. В Кривбасі діють 8 хвостосховищ і 12 відвалів пустої породи.

Основну частину твердих відходів металургійних виробництв становлять шлаки. У відвалах накопичено 12 млн.т доменних шлаків (на площі 231 га), 7,7 млн.т феросплавних шлаків (на площі 9,37 га), 170,07 тис.т феросплавних шлаків (на площі 21,1 га). Феросплавні шлаки і шлами, що містять до 25% марганцю, використовуються як марганецьвмісна сировина. Шлами газоочисток сталеплавильного виробництва (обсяг утворення 965 тис.т/рік) з вмістом заліза до 67% використовуються, як правило, в агломераційному виробництві.

Річний обсяг утворення відходів вуглевидобутку – 3,743 млн.т (58,335 млн.т знаходиться у відвалах на площі 200,7 га). Відходи спалювання вугілля – золошлаки ТЕС утворюються в кількості 1,26 млн.т/рік, обсяги їх накопичення перевищують 72 млн.т (на площі більше 847 га).

Розрив між прогресуючим накопиченням токсичних відходів і заходами з їх утилізації і знешкодження загрожує поглибленням екологічної кризи.

У Схемі наводяться приклади використання промвідходів металургії, гірничодобувної і збагачувальної галузі як вторинних ресурсів для металургії, будіндустрії тощо, констатується необхідність подальшого вивчення цінних компонентів промвідходів та освоєння нових технологій їх переробки, а також необхідність дослідження об'ємів накопичення відходів сільгоспвиробництва, придатних як ресурси для впровадження енергозберігаючих технологій (біогаз, відходи соломи тощо).

Радіаційна небезпека Дніпропетровської області визначається наявністю на її

території підприємства із захоронення (збереження) джерел іонізуючого випромінювання (ДІВ) та 642 об'єктів, які використовують закриті ДІВ (35944 од. та прилади іонізуючого випромінювання (539 од.), наявністю радіоактивного забруднення відходами уранового виробництва житлової і промислової зони у м. Жовті Води, наявністю уранових об'єктів колишнього ВО «Придніпровський хімічний завод» у Дніпродзержинську (9 спеціальних сховищ на площі 600 га, що зберігають 36 млн.т радіоактивних відходів) і створюють загрозу скиду радіоактивної пульпи у Дніпро.

Гострою проблемою регіонального значення залишається проблема поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ). В області щорічно утворюється близько 4 млн.м³ ТПВ (в тому числі в містах обласного підпорядкування – 755,3 тис.т/рік, в адміністративних районах – 92,6 тис.т/рік), які розміщуються на 242 звалищах, що не відповідають санітарним і природоохоронним вимогам і більша їх частина потребує закриття; та спалюються на Дніпропетровському заводі з термічної переробки відходів, який не виконує своєї задачі через повільне нарощування потужності та відсутність сортування ТПВ і наявність проблеми утилізації шлаку і золи.

За Схемою намічається будівництво 12 сміттєпереробних заводів з урахуванням об'ємів річного накопичення ТПВ та радіусів обслуговування, в першу чергу, в містах Дніпропетровську (2 заводи за рішенням генплану), Дніпродзержинську (за рішенням генплану), Кривому Розі, Павлограді, Нікополі, Новомосковську; інші 5 заводів доцільно розміщувати з урахуванням системи розселення.

До актуальних питань відноситься також проблема нормативного забезпечення територій кладовищами традиційного поховання, що, в першу чергу, актуальне для великих міст. Схемою пропонується будівництво крематоріїв для Дніпропетровська, Дніпродзержинська, Кривого Рога.

В Дніпропетровській області відбувається стале зростання небезпечних геологічних процесів і явищ (зсуви з ураженням території – 4,51 км²; карст – 6220 км², підтоплення на території 1570 км², просідання ден-

ної поверхні над гірничими виробками, заболочені території на площі 26,5 тис. га), що призводить до посилення їх негативного впливу на життєдіяльність населення і довкілля.

За запасами місцевих водних ресурсів область недостатньо забезпечена: поверхневими водами – 0,24 тис.м³/рік на людину (при середньому показнику по Україні – 1,02 тис.м³/рік на людину); підземними водами – 0.12 тис.м³/рік на людину (по Україні – 0,44 тис.м³/рік на людину).

Централізованим водопостачанням забезпечено 20 міст, 42 селища міського типу, 270 сільських населених пунктів. В області функціонує 296 водопроводів, встановлена їх потужність 2993,80 тис.м³/добу. За 2008 р. було подано в мережу 809,88 млн.м³ води, в тому числі підземної – 9,54 млн.м³. З поданої води очищено на очисних спорудах 478,55 млн.м³ (59%); відпущено води на госппитні потреби усім споживачам 615,26 млн.м³, у тому числі населенню 186,21 млн.м³. Витік та невраховані витрати води – 194,62 млн.м³ (32%). 4% води (26,71 млн.м³), відпущеної на госппитні потреби, не відповідає вимогам стандарту.

Для забезпечення населення питною водою експлуатуються 16 поверхневих водозаборів потужністю 486,10 млн.м³/рік (р. Дніпро та Карачунівське водосховище на р. Інгулець, канали Дніпро-Донбас, Дніпро-Кривий Ріг, Дніпро-Інгулець, Дніпро-Західний Донбас та групові водогони) та 107 підземних водозаборів потужністю 13,52 млн.м³/рік, а також 98 окремих свердловин потужністю 2,18 млн.м³/рік.

Житловий фонд обладнано системами централізованого водопостачання в середньому по області на 69,7%, проте в більшості міст обласного підпорядкування цей показник лише перевищує 50%, в інших містах коливається від 14,9 до 48,2%, в сільській місцевості – від 0,8 до 100%. Питоме водопостачання в міських поселеннях – 209 л/добу на людину, в сільській місцевості – 38 л/добу на людину.

В області лише 19% сіл забезпечені централізованими водопроводами, більшість з яких малопотужні і не дотримується їх належна експлуатація. Понад 626 сіл користуються водою з шахтних колодязів, джерелом

водопостачання яких є незахищений поверхневий водоносний горизонт. Населення 267 сільських населених пунктів, де мешкає 61 тис. чоловік, використовує для пиття привізну воду.

Основною проблемою водопостачання є дефіцит доброякісної питної води, обумовлений як забрудненням поверхневих водойм і підвищеною мінералізацією та погіршенням якості підземних вод, що є джерелами водопостачання населення, так і амортизацією та аварійним станом водопровідних споруд (25-40%), водоводів і водопровідних мереж (42%), використанням застарілих і недостатньо ефективних технологій очищення води.

За Схемою на розрахунковий строк відповідно до розрахункових показників чисельності населення, розвитку виробництв, рекреаційного будівництва та інженерного обладнання житлового фонду потреба у воді складе 1777,08 млн.м³/рік (4868,71 тис.м³/добу), в тому числі на госппитні потреби – 453,69 млн.м³/рік (1242,99 тис.м³/добу), на виробничі потреби – 1173,42 млн.м³/рік (3214,85 тис.м³/добу), на полив – 38,96 млн.м³/рік, на потреби тваринництва – 105,74 млн.м³/рік, на потреби рекреаційних закладів – 5,26 млн.м³/рік. Питомі показники водоспоживання і водовідведення прийняті згідно з ДБН 360-92** [6]: для забудови з водопроводом, каналізацією та гарячим водопостачанням – 280 л/добу; для забудови з водопроводом, каналізацією і місцевими водонагрівачами – 200 л/добу. Показники обладнання житлового фонду системами водопостачання і каналізування передбачені на рівні 100%.

Для забезпечення сталого функціонування систем водопостачання області Схемою запропоновано: впровадження водозберігаючих технологій на промпідприємствах із збільшенням використання оборотних систем, реконструкцію і будівництво водоочисних споруд з впровадженням сучасних технологій, впровадження сучасних екобезпечних методів знезараження питної води, збільшення використання підземних вод для питного водопостачання, будівництво систем централізованого водопостачання, де вони відсутні, заміну і санація зношених водопровідних мереж, виконання заходів облас-

ної програми "Питна вода Дніпропетровщини на 2006-2020 рр."

В області каналізовано 19 міст, 24 селища міського типу, 23 сільських населених пункти, діє 74 системи каналізації пропускної спроможності 1895 тис.м³/добу. За 2008 р. каналізаціями області відведено 308,68 млн.м³, з них пропущено через очисні споруди 306,65 млн.м³ (при пропускній потужності очисних споруд 1719,80 тис.м³/добу).

Житловий фонд обладнано системами централізованого водовідведення на 66,6% в цілому по області. Незважаючи на те, що міста і 52% селищ міського типу облаштовані централізованими системами каналізації, у самих містах житловий фонд охоплено нею не повністю: в містах обласного підпорядкування і ряді районів – від 50% до 98,4%, в іншій міській місцевості – від 5% до 47,6%, в сільській місцевості – від 0,8% в Юр'ївському районі до 100% в Дніпродзержинській міськраді; в Павлоградському та Томаківському районах мережа каналізації взагалі відсутня.

Більша частина існуючих мереж та очисних споруд госпбутової каналізації області знаходиться в незадовільному технічному стані потребує ремонту і реконструкції. 17,3% загальної протяжності трубопроводів мають 100% знос. На території області експлуатується 68 (з них 16 комунальних) очисних споруд каналізації з біологічного та механічного очищення стоків, з них 60% не відповідає санітарним вимогам, працює не ефективно, що призводить до забруднення водних об'єктів. Найгірша ситуація з очищенням госпбутових стоків – у містах Павлограді, Вільногірську, Першотравенську, П'ятихатках, Тернівці. У Дніпропетровську, Дніпродзержинську, Павлограді очисні споруди перевантажені, а методи очистки і доочистки не відповідають сучасним санітарним та екологічним нормам. У більшості населених пунктів приватний сектор користується вигребами, а в окремих випадках скидає стічні води на рельєф, що призводить до забруднення території, ґрунтових вод і водних об'єктів. Очисні споруди в сільській місцевості в більшості випадків зруйновані і не виконують своєї функції.

На розрахунковий період Схеми об'єм промбутових стічних вод (відповідно до

розрахункового водоспоживання) складає 1372,83 млн.м³ (3761,17 тис.м³/добу), в тому числі від населення – 453,69 млн.м³ (1242,99 тис. м³/добу), від промпідприємств – 882,59 млн.м³ (2418,05 тис.м³/добу), від тварин – 31,72 млн.м³ (86,90 тис.м³/добу), від рекреаційних закладів – 4,82 млн.м³ (32,13 тис.м³/добу).

Схемою рекомендується створення централізованих систем каналізації з єдиними площадками очисних споруд для груп рекреаційних комплексів і селищ. Збільшення продуктивності очисних споруд повинне здійснюватися за рахунок упровадження новітніх технологій по очищенню, доочищенню та знезараженню стічних вод з подальшим використанням глибоко доочищених стічних вод на зрошення або в системах повторного водопостачання промислових підприємств. Також пропонується комплекс заходів із забезпечення безперебійного відведення промислових стоків та їх нормативного очищення, збільшення продуктивності систем водовідведення, упровадження сучасних методів обробки та утилізації мулу з очисних споруд, застосування сучасних локальних очисних споруд – компактних блоків закритого типу, реконструкція мереж водовідведення відповідно до "Програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства Дніпропетровської області на 2004-2020 роки".

У Схемі здійснено функціональне зонування території області і надані пропозиції щодо режиму їх містобудівного використання та розвитку функціонально-планувальних елементів.

І зона – урбанізації охоплює 40% території області і включає 4 ділянки:

– Центральна зона урбанізації (18% площі області) включає територію Дніпропетровського, Новомосковського і Петриківського районів, міста Дніпропетровськ (центр зони), Дніпродзержинськ, Новомосковськ. Чисельність населення на 2031 р. очікується 1600 тисяч чоловік, з них міського – 94%. Дніпропетровсько-Дніпродзержинська агломерація із старопромисловим типом господарювання за показниками виробничо-містобудівного освоєння відноситься до зони урбанізації критичного рівня з більш як 6-

кратним перевищенням середньоукраїнського показника щільності населення.

Активізація містобудівної діяльності в зоні впливу цієї агломерації характеризується: децентралізацією виробничої зони міст-центрів шляхом виносу підприємств в приміську зону з їх модернізацією, розбудовою сміттєпереробних підприємств в східному, західному і північному секторах Дніпропетровського району; активним житлово-громадським будівництвом в існуючих сільських населених пунктах на деградованих сільгоспугіддях; значним дорожньо-транспортним будівництвом, зокрема об'їзних доріг, з розбудовою обслуговуючої інфраструктури, створення буферних зон на основних транспортних напрямках до обласного центру з будівництвом супермаркетів, паркінгів, пунктів харчування; розбудовою природоохоронного і рекреаційного господарства (створення національних природних і ландшафтних парків «Самарський бір», «Петриківський», «Дніпровські пороги») з формуванням зон короткочасного і стаціонарного відпочинку.

– Західна (Криворізька) зона урбанізації (9% площі області, населення – 740 тисяч чоловік, з них 94% міського). Розвиток м. Кривого Рога і зони його впливу, пов'язаний з функціонуванням потужних підприємств гірничовидобувної галузі та металургії, за показниками урбанізації і негативного впливу на довкілля досягли кризового рівня. Схемою передбачені заходи з впровадження новітніх технологій в гірничовидобувній галузі, рекультивациі порушених територій, озеленення і благоустрою СЗЗ, впорядкування транспортної та інженерно-комунікаційної мережі. Для розвитку короткочасного і стаціонарного відпочинку передбачений район Карачунівського водосховища з розробкою проекту планування і благоустрою території та визначенням водоохоронних зон і їх режиму.

– Південна (Нікопольська) зона урбанізації (7% площі області, населення – 214 тисяч чоловік, з них міського 86%), де містотворюючу функцію виконують підприємства гірничовидобувної промисловості з розробки і збагачення марганцевих руд. Нагальною проблемою є впровадження нетрадиційних технологій видобутку і збагачення сиро-

вини, реабілітація порушених земель для містобудівних потреб. Створена Орджонікідзевська зона відпочинку, в перспективі передбачена можливість використання рекреаційного і туристичного потенціалу Каховського водосховища (від р. Базавлук до м. Марганця).

– Східна (Павлоградська) зона урбанізації (5% площі області, населення – 153,4 тисяч чоловік, з них міського населення – 87%), де провідною галуззю господарства Павлограда і зони його впливу є вуглевидобувна промисловість (родовища Західного Донбасу), а також підприємства машинобудування, хімії, харчової промисловості.

Екологічні проблеми району – зростаюче забруднення водного басейну мінералізованими шахтними водами, просадочність і підтоплення території, небезпека надзвичайних ситуацій функціонування «Дніпропетровського хімічного заводу», що значно впливає на формування сельбищної зони і містобудівний розвиток території району.

Впровадження екобезпечних технологій у промисловість та інженерних заходів по захисту території, будівництво південного автомобільного обходу Павлограда, використання східної частини Національного природного парку «Самарський Бір» для регульованої і стаціонарної рекреації, облаштування зон відпочинку в урочищах річок Самара і Вовча – умови для подальшого збалансованого розвитку району.

II. Зона впливу магістральних транспортних комунікацій і вузлів враховує вигідне географічне положення області в коридорі найпотужніших зв'язків Заходу і Сходу України. Схемою передбачено будівництво ділянки міжнародного автомобільного коридору Європа – Азія (260 км), 14 транспортних розв'язок в місцях перетину цього коридору з державними автодорогами і залізничними смугами, розвиток складського комплексу, автосервісу, розміщення крупних об'єктів оптової торгівлі, рекреаційного обслуговування тощо.

III. Рекреаційна зона визначена на основі гідрографічної мережі (ріки Дніпро, Самара, Оріль, Кільчень, Вовча, Інгулець, Базавлук) з урахуванням ландшафтної структури території, наявної площі лісового фонду та розвитку національної екологічної мережі

природно-заповідного фонду, в тому числі створення згідно з Генсхемою планування території України НПП «Самарський Бір», НПП «Орільський», РЛП „Петриківський”. Схемою передбачено, що формування рекреаційної зони відбуватиметься на основі схем планування території національних природних парків та регіональних ландшафтних парків з виділенням зон заповідання, регульованої рекреації, господарської зони і зони стаціонарної рекреації з повним інженерним облаштуванням і ландшафтним благоустроєм; розробки проектів і винесення в натуру водоохоронних зон і прибережних захисних смуг.

IV. Зона переважної сільськогосподарської діяльності займає 2583,9 га (81% площі області) і поділяється на 4 центри ринкового тяжіння, що відповідає структурі міжрайонних систем розселення (Дніпропетровська, Криворізька, Павлоградська, Нікопольська). Сільгоспресурси по відношенню до центрів споживання розподілено на 4 зони: I зона – безпосереднього тяжіння (міська і приміська зони з розвитком тепличних господарств, плодоовочевих баз, холодильників, елеваторів), II зона – опосередкованого тяжіння (2-3-годинної доступності; розвиток городництва, садівництва, овочівництва, тепличного господарства), III зона – економічного впливу (3-годинна доступність; розвиток товарного картоплярства та овочівництва, виробництва молока, м'яса, яєць для міста); IV гранична зона екстенсивного сільського господарства поза межами тяжіння міст (розміщуються підприємства, що працюють на держзамовлення та зовнішній ринок).

На підставі санітарно-гігієнічного аналізу проекту Схеми його Розробнику запропоновано доопрацювати проектні рішення за такими питаннями:

Доцільно більш чітко сформулювати положення щодо захисту територій оздоровчо-лікувальних ресурсів – родовищ мінеральних вод і мулових грязей (в першу чергу, родовищ Новомосковського району, на який припадає більша частина цих ресурсів) шляхом оголошення їх курортами місцевого значення з відповідною інфраструктурою та розробкою проектів зон санітарної охорони і затвердженням їх згідно з порядком, встановленим Законом України "Про курорти"

(ст.29). Це особливо важливо в умовах відновлення і інтенсифікації господарської діяльності та відведення нових територій під будівництво кар'єрів з видобування корисних копалин, полігонів для утилізації відходів, промислової і житлової забудови, що може призводити до негативного техногенного і антропогенного впливу на оздоровчолікувальні ресурси та інфраструктуру оздоровчої галузі.

Недостатньо опрацьовані заходи захисту атмосферного повітря, водних об'єктів та земель у зоні Дніпропетровсько-Дніпродзержинської та Криворізької агломерацій, де стан довкілля досяг кризового рівня. Необхідно конкретизувати положення щодо правового врегулювання розмірів санітарно-захисних зон для основних підприємств-забруднювачів атмосферного повітря із затвердженням їх в установленому порядку при відповідному обґрунтуванні і впровадженні природоохоронних заходів.

Констатовано, що на цей час в області накопичено понад 8,74 млрд.т промислових відходів, в тому числі близько 950 тис.т відходів I-III класів небезпеки, багато з яких можуть бути ресурсами вторинної сировини. При цьому недостатньо опрацьовано принципові питання поводження з промисловими та сільськогосподарськими відходами, су-

часні технології їх утилізації, кількість і розміщення підприємств для їх переробки та знешкодження. Посилання на органи місцевого самоврядування, на які покладається вирішення цих питань, є недостатнім для визначення перспективи рішення цієї важливої проблеми.

Окремого розгляду вимагають також заходи з попередження небезпеки сховищ радіоактивних відходів ВО «Придніпровський хімічний завод» (м. Дніпродзержинськ), які побудовані без дотримання спеціальних вимог по їх ізоляції і створюють загрозу радіоактивного забруднення ґрунтів, атмосфери, прилеглих територій, підземних вод, а у разі підтоплення і води р. Дніпро.

Враховуючи незадовільний стан інженерної інфраструктури, зокрема об'єктів водопостачання і водовідведення, очисних споруд, мереж водопроводу і каналізації, дефіцит якісної питної води, використання привозної питної води в багатьох сільських населених пунктах, розвиток таких небезпечних явищ на території населених пунктів як підтоплення, зсуви та інші (особливо в районах Кривбасу і Західного Донбасу) необхідно у Схемі визначити першочергові заходи з подолання цих проблем щодо водопостачання, водовідведення та інженерного захисту території.

Висновки

На підставі експертного дослідження Схеми планування території Дніпропетровської області можна констатувати:

- позитивними чинниками розвитку області є вигідне економіко-географічне положення, розвинута транспортна інфраструктура, наявність багатих мінерально-сировинних і рекреаційних ресурсів, потужний промисловий і енергетичний комплекс, розвинуте сільгоспвиробництво, наявність науково-технічного потенціалу і висококваліфікованих трудових ресурсів;
- актуальними проблемами, що сповільнюють соціально-економічний розвиток області, є складна демографічна ситуація з реальною перспективою скорочення чисельності населення, деформована структура економіки з переважанням промислового виробництва з видобування і переробки мінеральної сировини і незначним розвитком високотехнологічних, інноваційноорієнтованих секторів економічної діяльності, істотні відмінності рівня та структури господарства внутрішньообласних районів і ступеня їх урбанізації, низька ефективність виробництва, пов'язана з недосконалістю технологій, технічною застарілістю та значною зношеністю основних засобів виробництва; високе техногенне навантаження на довкілля (на другому місці після Донецької області), що обумовлює наднормативні рівні забруднення атмосферного повітря, поверхневих водойм, великомасштабне накопичення промислових, в тому числі радіоактивних, та побутових відходів і створює кризову екологічну ситуацію в ряді промислових районів області; дефіцит якісної питної води, недоста-

тня забезпеченість житлового фонду, особливо в сільській місцевості, системами централізованого водопостачання і водовідведення; і загалом невисокий рівень якості життя населення;

- проектні рішення Схеми на прогностичний період спрямовані на модернізацію регіон-формуєчих галузей з визначенням пріоритетних напрямків розвитку господарства області (комплексне оновлення виробництва на сучасній науково-технічній основі, створення сучасної виробничої, транспортної та фінансової інфраструктури), посилення соціальної спрямованості економічного зростання та трансформаційних процесів в регіоні; за комплексним аналізом природно-ресурсного потенціалу і рівня соціально-економічного розвитку окремих територій здійснено функціональне зонування території області і надані пропозиції щодо режиму їх містобудівного використання, розвитку функціонально-планувальних елементів та зменшення існуючих територіальних диспропорцій у рівні соціально-економічного розвитку області.

Запропоновані в Схемі проектні рішення щодо містобудівного, соціально-економічного розвитку області і покращення її екологічного стану, в основному, відповідають вимогам санітарного законодавства, а їх реалізація сприятиме покращанню санітарного та екологічного стану довкілля та умов життєдіяльності населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоконь Ю.М. Територіальне планування в Україні: Європейські засади та національний досвід / Ю.М. Білоконь // Досвід та перспективи розвитку міст України. – Вип.16. Соціально-економічні проблеми містобудування. – К.: Діпромісто. – 2009. – С. 9-23.
2. Білоконь Ю.М. Планування території України в умовах Євроінтеграції / Ю.М. Білоконь // Досвід та перспективи розвитку міст України. – Вип.7. Проектно-планувальні аспекти містобудування. – К.: Діпромісто. – 2004. – С. 5-18.
3. Проект "Дніпропетровська область. Схема планування території". Пояснювальна записка. Т.І, II / Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромісто». – К. – 2009.
4. Державні санітарні правила охорони атмосферного повітря населених місць (від забруднення хімічними та біологічними речовинами) : ДСП-201-97 // Збірник важливих офіційних матеріалів з санітарних і протиепідемічних питань / МОЗ України; ГСЕУ. – Т.5. – Ч.3. – К., – 1999. – С. 229-269.
5. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною : Державні санітарні норми та правила [Електронний ресурс] : ДСанПіН 2.2.4-171-10; затв. наказом МОЗ від 12.05.2010 р. №400 ; Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 1 липня 2010 р. за № 452/17747. – Режим доступу: <http://normativ.ua/types/tdoc19074.php>.
6. Державні будівельні норми України. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень: ДБН 360-92** / Держбуд України. – К., – 2002. – 108 с.

ГРАДОСТРОИТЕЛЬНЫЕ И САНИТАРНО-ГИГИЕНИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПЛАНИРОВКИ ТЕРРИТОРИИ ДНЕПРОПЕТРОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Киреева И.С., Махнюк В.М., Лопотюк М.А., Муха В.Г.

В статье проанализированы основные проектные решения схемы планировки территории Днепропетровской области. Рассмотрены наиболее острые социально-экономические планировочные, санитарно-гигиенические и экологические проблемы области и пути их решения.

**TOWN-PLANNING AND SANITARY-AND-HYGIENIC ASPECTS
OF THE DNIPROPETROVSK REGION TERRITORY PLANNING**

I.S. Kireeva, V.M. Makhniuk, M.O. Lopotnuyk, V.G. Mucha

The main project decisions of the planning scheme for the Dnipropetrovsk region have been analyzed in the article. The most acute social-and-economic, planning, sanitary-and-hygienic, and ecological problems of the region and the ways for their solution have been considered.

**ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПЛАН ФЕОДОСІЇ: СУЧАСНІ МІСТОБУДІВНІ
ТА САНІТАРНО-ГІГІЄНІЧНІ ПРОБЛЕМИ**

Чурилик О.І.¹, Шкуро В.В.¹, Бровін Б.О.¹, Муха В.Г.²

¹ДП "Укрдержбудекспертиза", м. Київ

*²Український державний науково-дослідний інститут проектування міст "Діпромiсто"
ім. Ю.М. Білокозя, м. Київ*

Вступ. Генеральний план м. Феодосія, розроблений Українським державним науково-дослідним інститутом проектування міст «Діпромiсто», відноситься до нового покоління генпланів міст [1-3]. Нові тенденції соціально-економічного розвитку в Україні, процеси приватизації землі житлового фонду, реструктуризація колишніх потужних промислових комплексів вимагають перегляду сформованої практики прогнозування соціально-економічних параметрів міста, житлової політики, тенденцій територіального розвитку [3,4]. Особливого значення набувають питання розвантаження центрів міст від транспортних потоків, а також реконструкції та технологічного вдосконалення мереж і головних споруд інженерно-комунальної інфраструктури. При цьому пріоритетом соціально-економічного розвитку міст має бути забезпечення комфортності сформованої міської забудови і відповідності міського середовища вимогам санітарного та екологічного законодавства [3-5].

Мета роботи – дати санітарно-гігієнічну експертну оцінку проектних рішень генплану м. Феодосія, визначити найбільш складні містобудівні і санітарно-гігієнічні проблеми міста та обґрунтувати пропозиції щодо їх вирішення.

Методи дослідження. При виконанні роботи використано експертно-аналітичні методи дослідження.

Результати роботи з їх аналізом. Феодосія – багатофункціональне приморське місто, що поєднує морський порт, розвинену промисловість, курортно-рекреаційний комплекс, транспортну та соціальну інфраструктуру. Місто займає вигідне економіко-географічне положення: розташоване на відстані 116 км на схід від Сімферополя, до міста підходять автошляхи державного та місцевого значення, залізнична колія. Розташування Феодосії в південно-східній частині Кримського морського узбережжя на межі між кримськими степами та гірською частиною обумовлює характерні особливості природних умов, відмінні від південного берега Криму.

Постановами КМ України «Про затвердження переліку населених пунктів, віднесених до курортних» від 28.12.1996 р. №1576 і «Про внесення змін до переліку населених пунктів, віднесених до курортних» від 15.12.1997 р. №1397, Феодосія віднесена до вказаної категорії поселень.

Разом з тим берегова зона має ускладнену територіальну структуру, що пов'язано з певними містобудівними суперечками між курортно-рекреаційною, туристичною та господарською функціями – наявністю морського торговельного порту, «Феодосійського підприємства із забезпечення нафтопродуктами», залізниці, що проходить вздовж моря по центральній частині міста, і фактично відсікає потік відпочиваючих до моря. Присут-